

Laskai Anna

A FILHARMÓNIAI TÁRSASÁG KÜLFÖLDI TURNÉI A ZENEKAR DOHNÁNYI-KORSZAKÁNAK ELSŐ ÉVTIZEDÉBEN*

1. A külföldi turnék és politikai hátterük

Dohnányi Ernő magyarországi évei s ezen belül filharmóniai működésének tudományos feldolgozása a Dohnányi-kutatás aktuális feladatának tekinthető. Ugyanis mindeddig igen keveset tudtunk a nagy múltú Filharmóniai Társaság zenekarának Dohnányi-korszakáról, az elsősorban zongorista-zeneszerzőként nemzetközi hírnévre szert tett komponista karmesteri működéséről és recepciójáról, illetve a zenekar Horthy-Magyarországot reprezentáló külföldi hangversenykörútjairól. Jelen tanulmány ezeknek az ország határain kívül megvalósult koncerteknek a hátterét, kultúrpolitikai jelentőségének és az együttes műsorösszeállításának vizsgálatát tűzte ki céljául.

A Filharmóniai Társaság zenekara először Kerner István elnökkarnagy működése (1903–1919) idején lépett fel Budapesten kívüli hangversenypódiumon.¹ Különös, hogy éppen az I. világháború időszaka adott alkalmat a Filharmonikusoknak nyugat-európai városokban való szereplésre: 1915 novemberében két jótékony célú hangversenyt adtak Bécsben, illetve egyet Pozsonyban, majd a háború végén, 1918 szeptemberében a szövetséges Német Birodalom fővárosában, Berlinben koncerteztek.

A következő elnökkarnagy, Dohnányi Ernő irányítása alatt az 1920-as és 1930-as évek során az együttes számos alkalommal fordult meg olyan, az ország határain kívüli, akkoriban kulturális és politikai szempontból egyaránt jelentősként számon tartott helyszíneken, mint a hitleri Németország vagy a fasiszta Olaszország (lásd az 1. táblázatot a 35. és az 1. ábrát a 37. oldalon). A trianoni békediktá-

* A Magyar Zenetudományi és Zenekritikai Társaság „Zene és politika” címmel rendezett konferenciáján a Zenetudományi Intézet Bartók termében 2019. október 11-én elhangzott előadás írott változata. Jelen tanulmány az NKFIH K 123.819-es számú és az Új Nemzeti Kiválóság Program ÚNKP-19-3 kód-számú pályázatainak támogatásával jött létre. A szerző az MTA BTK Zenetudományi Intézet kutatója.

1 Csuka Béla: „A Filharmóniai Társaság történetének főbb mozzanatai”. In: uő: *Kilenc évtized a magyar zeneművészet szolgálatában. A Filharmóniai Társaság Emlékkönyve 90 éves jubileuma alkalmából*. Budapest: Filharmóniai Társaság, 1943, 77–86., ide: 84.

tum után először 1925-ben a világháborút követően létrejött Csehszlovákia három városában adott koncertet az együttes. A Dohnányi működése alatti első nagyszabású hangversenykörútra pedig 1928-ban – a Filharmóniai Társaság 75 éves jubileumának apropóján – került sor, amikor Olaszország több városának érintése után nyugat-európai városokban – például Párizsban, Londonban, Hágában és Münchenben – is koncerteztek.

A Filharmóniai Társaság 1920-as években megvalósult külföldi vendégszerepléseit a Trianon utáni elszigeteltségből kitörni szándékozó ország külpolitikai intézkedéseinek tükrében vizsgálom, különös figyelmet fordítva arra a kérdésre, hogy a zenekar vajon meghívásoknak köszönhetően szerepelt-e a nyugati országokban, illetve állhatott-e a külföldi turnék megvalósulásának háttérében valamilyen bel- vagy külpolitikai szempontból jelentős esemény. További vizsgálatot igényel az is, hogy Dohnányinak – mint nemzetközi viszonylatban elismert művésznek – lehetett-e szerepe a külföldi helyszínekről érkező felkérésekben. Kovács Ilona Dohnányi zongoraművészi tevékenységét feldolgozó tanulmánya alapján tudható, hogy bár nem közvetlenül az 1920-as években érkezett felkérések előtt, de az 1900-as évek első évtizedében Dohnányi minden olyan országban hangversenyezett már, ahol később a filharmonikusokkal turnézott,² a neve ezért koncertzongoristaként valószínűleg jóval ismertebb lehetett a meghívást kezdeményező külföldi helyszíneken, mint karmesterként. Néhány városban ugyan már filharmóniai elnökkarnagyi kinevezését megelőzően, vendégkarmesterként is fellépett, ezen alkalmakon azonban főként zeneszerzői munkássága számíthatott vonzóerőnek, hiszen többnyire saját műveit dirigálta a meghívást kezdeményező zenekarok élén.

Legkorábban 1902. február 12-én Bécsben, a Concert-Verein (Bécsi Szimfonikusok, Wiener Sinfonieorchester, majd Wiener Symphoniker) zenekara élén vezényelte zeneakadémistaként komponált, Király-díjas *Zrínyi-nyitányát*.³ Később karmesterként szerepelt például 1907-ben Berlinben – a Berliini Filharmonikusokkal –, ahol e-moll zongoraversenyét vezényelte a zongora mellől, illetve 1911-ben Rómában dirigálta Op. 19-es fisz-moll szvitjét az Accademia Nazionale di Santa Cecilia zenekara élén. 1914-ben a koppenhágai Királyi Színházban (Det Koneglige Teater) pantomimjét, a *Pierrette fátylát* s ugyanebben az évben a londoni Queens Hallban fisz-moll szvitjét vezényelte a London Symphony Orchestra élén. 1921 és 1927 között – egyesült államokbeli zenekarok, 1922-ben a Bécsi Szimfonikusok, 1926-ban a Berliner Sinfonie Orchester (Berliner Symphoniker), 1927-ben a Bécsi Filharmonikusok és az amszterdami Concertgebouw zenekarának vendégkarmestere volt. Konkrét dokumentummal azonban nem támasztható alá, hogy ezen korábbi fellépések szerepet játszhattak-e a későbbi, az 1920-as évek végére, immár a Dohnányi

2 Kovács Ilona: „Dohnányi Ernő zongoraművészi pályája. I. rész: 1897–1921”. In: Sz. Farkas Márta (szerk): *Dohnányi Évkönyv 2005*. Budapest: MTA Zenetudományi Intézet, 2006, 65–150.

3 A felsorolásban szereplő hangversenyekre vonatkozó adatok az Országos Széchényi Könyvtár Zenei Gyűjteményének a Dohnányi-gyűjteményében található műsorlapokat felölelő köteteiből származnak.

DÁTUM	HELYSZÍN
1925. szeptember 22–26.	csehszlovákiai turné: Brünn (Brno), Prága, Pozsony (a pozsonyi koncertet Komor Vilmos vezényelte)
1927. augusztus 19–22.	Frankfurt , részvétel a „Zene a népek életében” című nemzetközi kiállításon
1928. május–június	külföldi hangversenykörutak a Filharmónia 75 éves jubileuma alkalmából: Olaszország: Trieszt, Treviso, Bologna (2), Cesena, Ancona, Parma, Milánó (2), Modena, Trieszt, Fiume nyugati országok: Párizs (2), London (3), Schewening, Köln, Heidelberg, Zürich, München
1929. február 28–március 3.	Nürnberg, Salzburg, Pozsony
1931. július 27. és 29.	Salzburg: két hangverseny az „Ünnepi játékok” keretében
1931. július 30.	Bad Gastein
1936. április 29–május 6.	második olasz turné: Padova, Milánó, Genova, Reggio Emilia, Bologna (2), Róma, Modena, Padova, Trieszt
1936. május 18–19.	Bécs , Dohnányi <i>Szegedi miséjének</i> bécsi bemutatója
1937. április 2–11.	Hangversenyek Németországban: Breslau, Berlin, Hamburg, Mülheim, Köln, Frankfurt, Mannheim, Baden-Baden, München, Salzburg
1942. április 13.	Bécs , a Bécsi Filharmonikusok 100 éves ünnepi sorozatában

1. táblázat. A Filharmóniai Társaság külföldi turnéi Dohnányi elnökkarnagyi működésének időszakában

által vezetett és az ő nevével fémjelzett Filharmóniai Társaság zenekarának szóló meghívásokban. Ugyanakkor ebben az időszakban maga a zenekar valószínűleg nem igazán volt ismert a külföldi közönség számára, már csak azért sem, mert – mint láttuk – Dohnányi működését megelőzően az együttes csupán néhány alkalommal koncertezett az ország határain kívül.

A *Muzsika* című, mindössze két évfolyamot megért folyóirat⁴ hasábjain 1929-ben Papp Viktor „Klebsberg Kunó gróf és a magyar zenekultúra” című írásában a szóban forgó lapot teljes mellszélességgel támogató – és a Trianon utáni kulturális élet patrónusaként fellépő – politikusi zeneéletben nyújtott pártfogói érdemeit összegezte.⁵ A szerző az 1920-as évek zeneéletének áttekintésekor a Filharmóniai Társaság zenekarának külföldi koncertkörútjait különösképpen meghatározó jelentőségűnek tekintette:

4 A szóban forgó lap nem egyezik meg az 1960 és 2018 között megjelent azonos nevet viselő folyóirattal.

5 Papp Viktor: „Klebsberg Kunó gróf és a magyar zenekultúra”, *Muzsika* I/6–7. (1929. július–augusztus), 3–6.

[...] az a sok rendkívüli siker, melyeket Filharmóniai Társaságunk vendégszerepléseivel külföldön elért [...], [a] közel száz sajtókritika egyértelműen a legelső sorba állította zenekarunkat, amelyről szuperlatívuszokban beszélnek azok is, akik a trianoni parancsban halálra ítélték bennünket.⁶

Papp Viktor írása szerint – bár ez semmiféle más dokumentummal nem támasztható alá – maga Klebelsberg küldte az együttest turnékra az országhatáron kívülre, ami egyúttal az államférfi kül- és kulturális politikai (irredenta) nézeteivel és az úgynevezett „kultúrfölény” jelszavával is összefüggésbe hozható.

A már korábban, a 19. század második felében megjelent „kultúrfölény”⁷ gondolata a trianoni békediktátumot követő revíziós politika kulcsfogalmává vált. E gondolat törekvéseinek központjában a szellemi és kulturális élet – elsősorban az oktatás és a tudományos élet – színvonalának fejlesztése, illetve az országtól elszakított területekhez képest jelentősebb kulturális versenyképesség demonstrálása volt,⁸ amelyhez többek között a nagy múltú Filharmóniai Társaság zenekara és a szólózenogoristaként már világszerte ismert Dohnányi neve megfelelő biztosítéknak tűnhetett. Bár a zeneszerző és Klebelsberg személyes kapcsolatáról igen kevés információval rendelkezünk, a csekély számú hivatalos irat mellett fennmaradt néhány baráti hangvételű és tegező formában megírt levél alapján valószínűnek tarthatjuk, hogy jó viszonyban lehetettek egymással.⁹ Hogy Klebelsberg a zenekart milyen mértékben támogatta, azt a politikusnak a Filharmóniai Társaság 1928-as, a 75. jubileum alkalmából megrendezett hangversenyén mondott ünnepi beszéde is sejteni enged, amelyben többek között rámutatott az együttes kultúrpolitikai tevékenységének fontosságára: „Vigyék szét Európába és hirdessék a más nemzeteknek a trianoni igazságtalansággal szemben a művészet nemzetközi nyelvén a magyar igazságot úgy, mint azt Arany kívánta Reményitől.”¹⁰ Ugyanebben az évben, 1928-ban választotta a Filharmóniai Társaság Klebelsberg Kunót tiszteletbeli tagjai közé.¹¹

A külföldi helyszíneken tartott hangversenyek háttérének vizsgálatához szintén igen kevés dokumentum áll rendelkezésünkre. A Filharmóniai Társaság archívumában megőrzött elsődleges források – például a társaság ülésein vezetett jegyzőkönyvek és az 1920-as évek meglehetősen csekély számban fennmaradt levele-

6 Uott, 3.

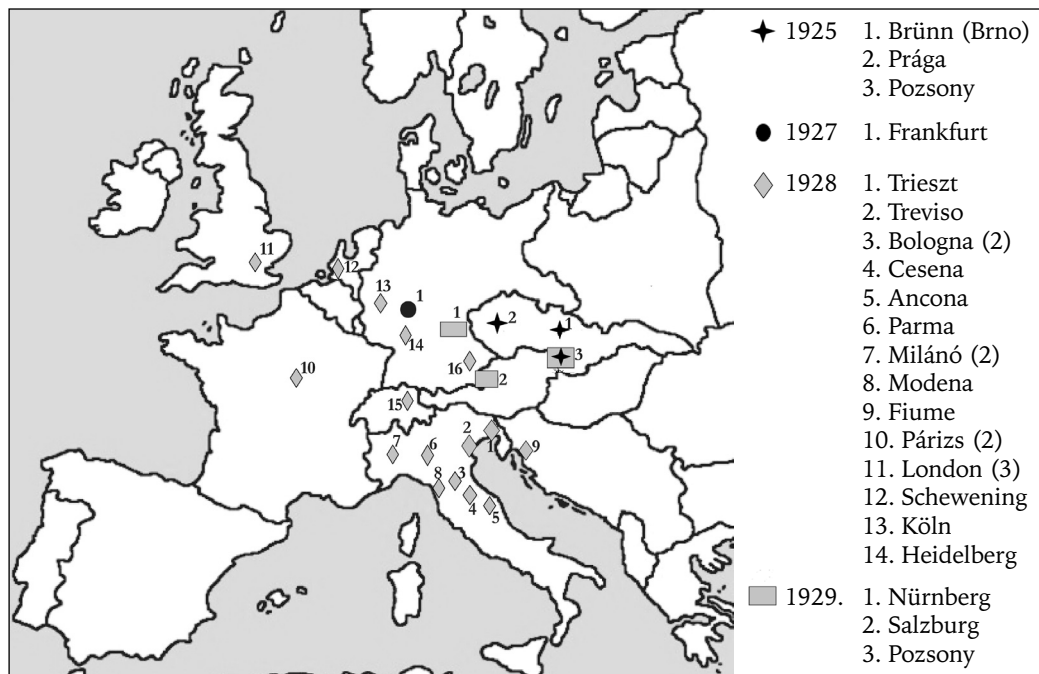
7 A 19. század második felében Kossuth Lajos és Wlassics Gyula is használta ezt a kifejezést. Ld. Ujváry Gábor: „Egy európai formátumú államférfi”. *Klebelsberg Kuno (1875–1932)*. Pécs–Budapest: Kronosz Kiadó, 2014, 161.

8 Romsics Ignác: *A Horthy-korszak*. Budapest: Helikon, 2017, 82–89.

9 A szóban forgó levelek fénymásolatait Vázsonyi Bálint Dohnányi-gyűjteménye őrzi, amely az MTA BTK Zenetudományi Intézet 20–21. Századi Magyar Zenei Archívumának Dohnányi-gyűjteményében található. Ld. pl.: Klebelsberg Kuno levele Dohnányinak (1924. szeptember 22.), jelzet nélkül; Klebelsberg Kuno levele Dohnányinak (1927. november 19.), jelzet nélkül.

10 Klebelsberg ünnepi beszédét ld. N. N.: „Gróf Klebelsberg Kuno vallás- és közoktatásügyi miniszter a filharmonikusok jubiláris hangversenyén”, *Néptanítók Lapja* LXI/43–44. (1928. november 17.), 43–45., ide: 44.

11 Ld. a Filharmóniai Társaság üléseiről készült jegyzőkönyv 1923 és 1933 közötti időszakra vonatkozó kötetének 1928. november 28-i feljegyzését. A kötetet a Filharmóniai Társaság irattára őrzi.

1. ábra. A Filharmóniai Társaság külföldi hangversenyei az 1920-as években

zése – sem szolgáltatnak további útmutatással. Hogy képet kaphassunk arról, hogy meghívásként vagy – talán – kulturális-politikai kiküldetésésként jöttek-e létre az ország határain kívüli koncertek, további forrásokhoz kell fordulnunk: Dohnányi sajátban tett nyilatkozataihoz vagy hazai sajtóhíradásokhoz, amelyekhez a zenekar irattárában megőrzött terjedelmes sajtódokumentáció szolgáltat információkat. Az általam áttekintett recenziók alapján összességében megállapítható, hogy a kritikák nem hangsúlyozták a koncertek politikai vagy külpolitikai fontosságát. Csúpan az 1928. júniusi scheveningeni hangversenyről beszámoló holland lap emlékezett meg a Magyarországot ért veszteségekről, mint írják: „Bármit is vett vagy szakított el Trianon Magyarországtól, a büszke magyar faj zeneiességét [zenei lelületét] bizonyára nem.”¹²

A Dohnányi elnökkarnagyi működése idején megvalósult első külföldi hangversenyekre 1925 őszén került sor. A háborút követően létrejött Csehszlovákia területén megtartott brünni, prágai és pozsonyi koncertek a Trianont követő igen fontos kül- és zenepolitikai nyitáshoz tekinthetők az akkori politikai helyzetben meglehetősen érzékeny terület felé. A Filharmóniai Társaság meghívását köve-

12 „Wat Trianon dan ook al van Hongarije moge hebben afgekapt of afgekaapt, zeker niet den muzikalen geest van het fiere Magyarenras.” N. N.: „Budapester Philharmonie”, *De Maasbode*, 1928. június 22. Adatok nélkül. Az eredeti újságvivágatot és a cikk fordításának gépiratos példányát a Filharmóniai Társaság őrzi.

tően¹³ a prágai székhelyű Cseh Filharmonikusok¹⁴ budapesti hangversennyel vizsongozták a magyar együttes koncertjét,¹⁵ ráadásul a cseh kormány pénzbeli támogatással is hozzájárult a magyar filharmonikusok kiutazásához.¹⁶ Dohnányi egyesült államokbeli hangversenykörútja miatt azonban éppen a szülővárosában, Pozsonyban tartott hangverseny vezényletét fiatal kollégájának – a társaság titkárának –, Komor Vilmosnak kellett átengednie. A karmester Dohnányi hiányát az 1925-ös koncerten szólistaként közreműködő Bartók Béla is kiemelte egy Dohnányinak írt 1925. november 15-i keltezésű levelében: „a pozsonyiak nagyon sajnálják, hogy nem láthattak téged a dirigensi pult előtt”.¹⁷

Szintén meghívásnak köszönhetően szerepelt Dohnányi együttese 1927-ben a „Zene a népek életében” című nemzetközi kiállításon Frankfurtban. Az eseményen való részvétel azért is tekinthető meghatározó jelentőségűnek, mert a kiállítás nem titkolt célkitűzése az európai népek egymással való kibékítése volt.¹⁸ A zenekar frankfurti fellépése nem csupán kül- és kultúrpolitikai szempontok miatt lehetett fontos, hanem azért is, mert olyan elsőrangú európai együttesek mellett vettek részt az eseményen, mint a Berliini Filharmonikusok, a Bécsi Filharmonikusok, a párizsi Colonne-zenekar, a római Agostino zenekar és az amszterdami Concertgebouw zenekar.¹⁹ Dohnányi a frankfurti vendégszerepléssel kapcsolatban a következőképpen fogalmazott:

Mostani frankfurti szereplésünk nagy eseménye a magyar zenei életnek, mert Frankfurtban a kiállítás megnyitása óta jóformán zenei verseny folyik, amelyen a világ legelső zenekarai vesznek részt a kiállítás vezetőségének meghívására. Ott voltak már Bécs, Párizs, Berlin, Essen, Prága nagy zenekarai és most, a kiállítást befejező héten játszik a Magyar Filharmóniai Társaság. Ez annál nagyobb jelentőségű, mert jelenleg a Frankfurtban való szereplés zenei osztályozást, külön klasszisba sorozást jelent, ránk nézve pedig különösen azért, mert a kiállítás vezetőségének meghívására megyünk Frankfurtba.²⁰

-
- 13 Hogy meghívásra utaztak Csehszlovákiába, arról Dohnányinak *Az Est* című lapban megjelent nyilatkozata tájékoztat. N. N.: „Dohnányi elutazott. Ma este már Brünnben játszik kilencven magyar muzsikus. Beszélgetés a mesterrel a pályaudvaron a prágai hangversenyekről és Amerikáról”, *Az Est* XVI/213. (1925. szeptember 23.), 8.
- 14 Az együttest ebben az időszakban és a budapesti hangverseny alkalmával is Václav Talich vezényelte. Az 1925 novemberében megtartott hangversenyek egyikén ráadásul a cseh zenekar Bartók *Táncszvitjé*t is műsorára tűzte, ld. (T–th) [Tóth Aladár]: „A prágai filharmonikusok második hangversenye. Bartók Béla ünneplése – Bartók tánc szvitjét a közönség megismételtette”, *Pesti Napló* LXXVI/263. (1925. november 20.), 11–12. Ezen kívül ugyanebben az évben Talich zenekara mutatta be Kósa György *Hat zenekari darab* című kompozícióját a Prágai Zeneünnepélyen, amely Bartók közvetítése révén kerülhetett az együttes műsorába. Dalos Anna: „Egy ismeretlen életmű – Száz éve született Kósa György”, *Muzsika* XL/5. (1997. május), 19–21.
- 15 N. N.: „Megérkeztek a cseh filharmonikusok”, *Pesti Napló* LXXVI/260. (1925. november 17.), 11.
- 16 N. N.: „A cseh kormány 20 ezer koronával szubvencionálja a pesti filharmonikusok prágai útját”, *Magyarország* XXXII/212. (1925. szeptember 20.), 15.
- 17 Bartók Béla levele Dohnányinak (1925. november 15). Ld. Demény János (szerk.): *Bartók Béla levelei*. Budapest: Zeneműkiadó, 1976, 321–322.
- 18 Christoph Jenish: *Musik und Utopie in Frankfurt. Die Ausstellung Musik im Leben der Völker 1927*. <http://jenisch.de/musik-und-utopie-in-frankfurt/> (utolsó megtekintés: 2019. november).
- 19 N. N.: „A filharmonikusok nagy gondjai és problémái”, *Az Est* XVIII/104. (1927. május 8.), 4.
- 20 N. N.: „Magyar zenei hét Frankfurtban. Dohnányi Ernő és a filharmonikusok a nemzetközi zenei kiállításon”, *Pesti Hírlap* XLIX/186. (1927. augusztus 18.), 14.

Az idézett szövegrészben Dohnányi Magyar Filharmóniai Társaságnak titulálta együttesét, amivel a zenekar megalakulásakor kapott nevére – Magyar Filharmóniai Társulat – utalt.²¹ Feltételezhető ugyanakkor, hogy a „magyar” kifejezés az ország Trianon utáni kül- és kultúrpolitikai törekvéseit – illetve ez esetben magát a kultúrát közvetítő együttest – egyaránt demonstrálhatta. A fent említett frankfurti hangverseny külpolitikai fontosságával kapcsolatban Dohnányi ekképpen nyilatkozott:

Természetesen teljesen felkészülten indulunk útnak és reméljük, hogy ezzel a gondosan összeválogatott programmal, amely régit és modernt, mindent felölel, igaz[i] sikereket szerzünk a magyar zenének és a zenével Magyarországnak, amelynek soha jobban nem kell a nemzetközi propaganda, mint most, a Rothermere-akcióval szemben megindult elmentmondások idején.²²

A Dohnányi által kiemelt „nemzetközi propaganda” szófordulat és a trianoni békeszerződést élesen bíráló, a magyar revíziót pártoló Lord Rothermere angol sajtómágnás nevének említése ugyanakkor azért is érdekes, mert a zeneszerző nyilatkozataiban igen ritkán találkozhatunk ilyenfajta konkrét politikai utalással.

Bár a Frankfurtban megrendezett nemzetközi kiállításon és annak megvalósításában más budapesti intézmények is részt vettek – például a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtára, a Történelmi Képcsarnok és az Egyetemi Könyvtár²³ –, a Filharmonikusok szereplése olyan sikeresnek bizonyult, hogy Frankfurt város polgármestere hivatalos levélben mondott köszönetet Klebelsberg Kunónak. Elképzelhető, hogy formális levélről volt szó, amit minden együttesnek elküldtek, a hazai sajtóhíradások azonban nem számoltak be arról, hogy a kiállításhoz hozzájáruló – és a fent már említett további – intézmények is kaptak volna hasonló köszönőlevelet. A szóban forgó szöveget több fővárosi napilap – a *Budapesti Hírlap*, *Az Ujság* – teljes egészében közölte.²⁴ A levél éppen akkor – és talán éppen azért – jelent meg, amikor az együttest és vezetőjüket néhány nappal hazatérésük után Jemnitz Sándor – hozzátelhetjük: nem első alkalommal – egy éles hangú cikkben marasztalta el.²⁵ A kritikus szerint ugyanis a zenekar külföldi sikerét tendenciózusan felfűjták, sőt Jemnitz magát Dohnányit is megtámadta, szerinte a Filharmonikusoknak – Dohnányi helyett – egy „fölényes vezérre, vérbeli kar-mesterre van szüksége”.²⁶

Kultúrpolitikai szempontból a legjelentősebbnek az 1928-as olaszországi és az együttes fennállásának 75. évfordulója alkalmával létrejött, addigi legnagyobb

21 Isoz Kálmán: „A Filharmóniai Társulat”. In: Molnár Imre (szerk.): *A magyar muzsika könyve*. Budapest: Merkantil, 1936, 88–96., ide: 90.

22 N. N.: *Magyar zenei hét Frankfurtban. Dohnányi Ernő és a filharmonikusok a nemzetközi zenei kiállításon*, 14.

23 P. Gy.: „Vegyes közlemények”, *Magyar Könyvszemle* XXXIV/3–4. (1927. július–december), 352–355., ide: 353.

24 Ld. pl.: N. N.: „Frankfurt város köszönete”, *Magyar Zenészek Lapja* XXIII/10. (1927. október 1.), 7.; N. N.: „Frankfurt elismerése a magyar filharmonikusoknak. Frankfurt főpolgármesterének és Klebelsberg grófnak levélváltása”, *Budapesti Hírlap* XLVII/229. (1927. október 9.), 16.; N. N.: „Frankfurt főpolgármestere filharmonikusainkról”, *Az Ujság* III/225. (1927. szeptember 5.), 9.

25 J. S. [Jemnitz Sándor]: „A filharmóniai zenekar majnafrankfurti sikeréhez”, *Népszava* LV/195. (1927. augusztus 30.), 9.

26 Uott.

szabású nyugat-európai turné tekinthető. Kétségtelen, hogy az olaszországi úti cél kiválasztásának háttérében nem más állhatott, mint az 1927-ben megkötött olasz–magyar barátsági szerződés. Később, a két ország közötti kül- és kulturális politikai szálak egyre szorosabbá válását követően a filharmonikusok a harmincas években – 1936. április 29. és május 6. között – további koncerteket adtak Mussolini Olaszországában. A Filharmóniai Társaság jubileumi, 1928-ban létrejött külföldi hangversenyeinek politikai jelentőségét egyik nyilatkozatában Dohnányi maga is hangsúlyozta:

Itt nem csupán arról van szó, hogy a Filharmóniai Társaság zenekara külföldre megy, mert mi nem magunk ajánlkoztunk. Hívtak bennünket, ez adja meg a dolog rendkívüli jelentőségét, mert a meghívásnak a zenein kívül politikai célzata is van.²⁷

A turné párizsi állomása után adott interjúban pedig Dohnányi egyenesen a Klebelsberg Kunó nevéhez köthető „kultúrfölény” szófordulattal élt. Dohnányi szóhasználata azért is bír nagy jelentőséggel, mert a trianoni békeszerződés aláírásának helyszíne Párizs közelében található.²⁸

Hármas célunk volt: az egyik, bemutatni ezt a pompás orkesztert, amely most Európa három legelső rangú orkeszterének egyike, a kultúra világcentrumaiban. Ez a művészi cél volt. A második, ami ezzel összefügg, dokumentálni kultúrfölényünket Párizsban is, ahol szomszédaink minden alkalmat megragadnak, hogy kultúrfölényükről beszéljenek.²⁹

A fent idézett interjú ugyanakkor további fontos információkat is tartalmaz a külföldi koncertekkel kapcsolatban: a németországi hangversenyek ugyanis – korábbi alkalmakkal ellentétben – nem az állam és a főváros támogatásával jöhettek létre, hanem, ahogy a *Pesti Napló* újságírója rámutatott, „a Filharmonikusok régi bevált márka lévén Németországban – szerződéssel mennek”.³⁰

A propaganda szófordulat és az egy évvel korábban már említett politikus, Lord Rothermere nevének hangsúlyozása a nagyszabású, 1928-as jubileumi turné kapcsán ismét felbukkan Dohnányi egyik nyilatkozatában:

Nincs nagyobb propagandaeszköz, – mondja Dohnányi Ernő – mint a zene. Ez vetette fel azt a gondolatot, hogy kimenjünk Párizsba és Londonba muzsikálni. Rothermere lordot már levélben értesítette a Filharmóniai Társaság, hogy London egyik nagy hangversenytermében hangversenyt rendez tiszteletére. [...] Tavalyi frankfurti nagy sikereink után láttuk, milyen nagy propaganda az, ha száz ember lép fel egyszerre... Külföldön elcsodálkoztak, hogy mi ilyet is tudunk...³¹

27 N. N.: „A Filharmóniai Társaság európai körútja és 75 éves jubileuma. Dohnányi Ernő nyilatkozata”, *Pesti Hírlap* L/83. (1928. április 12.), 13.

28 N. N.: „Dohnányi mondja Párizsban a magyar siker két estéje után...”, *Pesti Napló* LXXIX/125. (1928. június 15.), 14.

29 Uott

30 Uott

31 N. N.: „A magyar zene harcba száll Magyarorszáért. Beszélgetés Dohnányi Ernővel új operájáról, a zene propagandaerejéről, a filharmonikusok olaszországi és londoni vendégszerepléséről és a pesti 'Jonny'-ről”, *Pesti Napló* LXXIX/70. (1928. március 25.), 34.

A fenti sorok alapján úgy tűnik, hogy a zenekar kultúrpolitikai misszióját Dohnányi is fontosnak tartotta, amikor azt állította, hogy maga a zenekar rendezett koncertet a magyar ügy mellett kiálló lord tiszteletére.³² Ezen túl a Magyar Távirati Iroda jelentései néhány esetben arra is rávilágítanak, hogy egy-egy koncert helyszínén milyen politikai befolyással bíró – magyar és külföldi – személyiségek jelentek meg. Az 1928-as milánói állomáson például Pőzel Tibor, milánói magyar főkonzul és maga Mussolini,³³ míg a párizsi hangverseny alkalmával Korányi Frigyes – korábban, 1924-ben a Bethlen-kormány külügyminisztere – párizsi nagykövet is jelen volt.³⁴ Dohnányi egyik nyilatkozata szerint kifejezetten Korányi javaslatára választották be a francia fővárost a Nyugat-Európai körút állomásai közé.³⁵ Kérdéses ugyanakkor, hogy Dohnányi személyes-szakmai, illetve a Filharmóniai Társaság kapcsolati hálója játszhatott-e szerepet a külföldi kiutazások létrejöttében. Mindenesetre a Filharmonikusok 1920-as években az országhatáron kívül megvalósult hangversenyeinek megnövekedett száma párhuzamba állítható a Trianon utáni évek kül- és kultúrpolitikai fellendülésével.

Az 1920-as évek utolsó, a nagy gazdasági világválságot megelőző külföldi hangversenyeire 1929 tavaszán került sor. A nürnbergi, salzburgi és pozsonyi koncertek ezúttal nem csupán politikai aspektusuk miatt tekinthetők fontos állomásnak, hanem személyes okokból is, hiszen a zenekarvezető Dohnányi első ízben szerepelhetett karmesterként szülővárosában, Pozsonyban. Ez utóbbi helyszínen azonban az együtttest kultúra- vagy éppenséggel magyarelles incidens érte. A zenekar hangszerei – a sajtóban megjelent számos híradás szerint – szándékos rongálás áldozatává váltak, így a filharmonikusok csak kölcsönhangszerek segítségével tarthatták meg hangversenyüket.³⁶ A Dohnányi együttesével szemben tanúsított ellenséges magatartás háttérében nyilvánvalóan politikai

32 Rothermere saját lapjában, a *Daily Mail*ben 1927. június 21-én megjelent és a trianoni Magyarország helyzetére rávilágító írása után különös, hogy egy évvel később a filharmonikusok londoni koncertjeiről beszámoló recenziók – amelyek szintén a *Daily Mail*ben jelentek meg – nem tartalmazzak utalásokat Trianonra. Ld. a Filharmóniai Társaság archívumában fennmaradt hiányos adatolású kigépzelt újságcikket: [Név és cím nélkül.], *Daily Mail*, 1928. június 16.; [Név és cím nélkül.], *Daily Mail*, 1928. június 19.

33 A Magyar Távirati Iroda hírei: [https://library.hungaricana.hu/hu/view/NapiHirek_1928_05_2/?query=%3D\(dohn%C3%A1nyi\)%20AND%20DATE%3D\(1925-1929\)&pg=28&layout=s](https://library.hungaricana.hu/hu/view/NapiHirek_1928_05_2/?query=%3D(dohn%C3%A1nyi)%20AND%20DATE%3D(1925-1929)&pg=28&layout=s) (utolsó megtekintés: 2019. november).

34 A Magyar Távirati Iroda hírei: [https://library.hungaricana.hu/hu/view/NapiHirek_1928_06_1/?query=%3D\(dohn%C3%A1nyi\)%20AND%20DATE%3D\(1925-1929\)&pg=238&layout=s](https://library.hungaricana.hu/hu/view/NapiHirek_1928_06_1/?query=%3D(dohn%C3%A1nyi)%20AND%20DATE%3D(1925-1929)&pg=238&layout=s) (utolsó megtekintés: 2019. november).

35 N. N.: „A magyar filharmonikusok nagy sikere Londonban. A jövő évtől fogva külön operai és külön filharmonikus zenekar lesz Budapesten [...]”, *Pesti Hírlap* L/139. (1928. június 21.), 17.

36 Ld. pl. N. N.: „Melles Béla elmondja a pozsonyi hangszerrombolás történetét”, *Ujság*, 1929. március 5.; N. N.: „Erőszakkal akarták meggátolni a magyar filharmonikusok pozsonyi szereplését”, *Budapesti Hírlap*, 1929. március 5.; N. N.: „Vándál merénylet a Filharmonikusok ellen Pozsonyban”, *Nemzeti Ujság*, 1929. március 5.; N. N.: „Harmónia és diszharmónia”, *Nemzeti Ujság*, 1929. március 6.; Vulpes: „Eltörött a hegedűm”, *Ujság*, 1929. március 6.; (–ő): „A trombiták lovagjai”, *Új Nemzedék*, 1929. március 6.; N. N.: „Eltörött a hegedű”, *Az Est*, 1929. március 6.; N. N.: „Pozsonyban tönkretették a magyar filharmonikusok hangszereit”, *Magyarország* 1929. március 5.; N. N.: „Ismeretlen tettesek összetörték a Filharmóniai Társaság hangszereit Pozsonyban”, *Esti Kurír* 1929. március 5. A hangszerrombolás →

okok álltak; a negatív hozzáállásban a kisantant és a csehszlovák külügyminiszter irányította Magyarország-ellenes propaganda jelentős szerepet játszhatott.³⁷ A *Budapesti Hírlap* névtelen újságírója szerint a kisebbségeket érintő kérdések okán – éppen a genfi Népszövetség kisebbségi kérdésekre vonatkozó tárgyalása előtt – bontakozhatott ki a szóban forgó incidens.³⁸ Érdekes ugyanakkor, hogy amikor mintegy két héttel később Dohnányi elvállalta a Prágai Filharmonikusok dirigálását, nem történt további, hasonlóan ellenséges megnyilvánulás, sőt a kritikák szerint a karmester Dohnányi meglehetősen pozitív fogadtatásban részesült.³⁹

Míg az 1920-as évek első felében az ország jóformán semmilyen mozgástérrel nem rendelkezett a nemzetközi politikai színtéren, addig az 1920-as évek második felében kibontakozó, úgynevezett „aktív külpolitika” kezdetei éppen egybeestek a Filharmonikusok 1927 és 1929 közötti külföldi turnéival. Ugyanakkor a politikailag meglehetősen elszigetelt országból érkező zenekar még így is jóval kevesebb külföldi helyszínen fordult meg, mint az európai kulturális színtéren nagyobb befolyással bíró és nemzetközileg ismertebb más európai együttesek. Fritz Trümpi kutatásai nyomán tudható, hogy például a Berliini és a Bécsi Filharmonikusok a szóban forgó időszakban minden évben hangversenyeztek nem csupán európai, de tengerentúli helyszíneken is, ezeknek a zenekaroknak azonban valószínűleg a pénzügyi hátterük is kedvezőbb volt ebben az időszakban (2. ábra).⁴⁰

2. A Filharmóniai Társaság külföldi hangversenyeinek műsora: állandó repertoár és műsorpolitikai tendenciák

A hangversenyek műsorainak összeállítása Dohnányi elnökkarnagyi működésének időszakában – ahogy Bónis Ferenc is rámutatott – az együttes korábbi évtizedeihez képest több szempontból is megváltozott, amit nyilvánvalóan a zenekarvezető elképzelései alapvetően meghatároztak.⁴¹ Míg Kerner István működése időszakában a hangversenyek alappilléret Beethoven, Wagner és Csajkovszkij művei alkották, addig Dohnányi ezek közül csupán Beethoven alkotásait tartotta folyamatosan együttese repertoárján. Bónis szerint ugyanakkor a legalapvetőbb különbség a korábbi időszak műsorösszeállításához képest abban rejlett, hogy magyar és külföldi kortárs szerzők, továbbá Beethoven előtti komponisták művei is

történetéről ld. bővebben: Laskai Anna: „Eltörött a hegedű”. *Hangszerrombolás a Filharmóniai Társaság 1929-es Dohnányi vezette pozsonyi hangversenyén.* http://zti.hu/files/mza/docs/Eltorott_a_hegedu_Laskai.pdf (utolsó megtekintés: 2020. január).

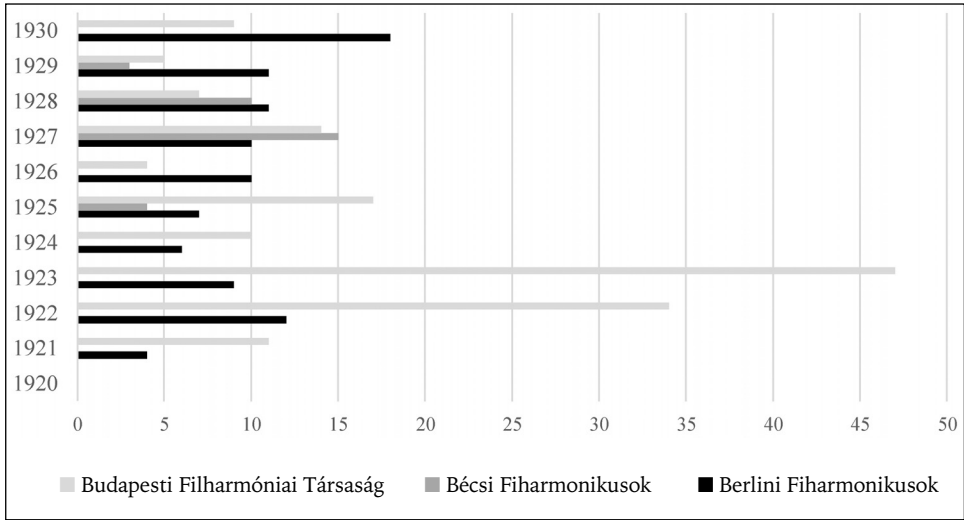
37 Zeidler Miklós: *A revíziós gondolat.* Pozsony: Kalligram, 2009, 91.

38 N. N.: „Cseh muzsika”, *Budapesti Hírlap*, 1929. március 6. Adatok nélkül. Az újságkivágot a Filharmóniai Társaság Archívuma őrzi.

39 A Magyar Távirati Iroda hírei: https://library.hungaricana.hu/hu/view/NapiHirek_1929_03_2/?query=dohn%C3%A1nyi&pg=286&layout=s (utolsó megtekintés: 2020. január).

40 A Bécsi és a Berliini Filharmonikusok külföldi hangversenyeinek adatairól készült ábrákat ld. Fritz Trümpi: *Politisierte Orchester. Die Wiener Philharmoniker und das Berliner Philharmonische Orchester im Nationalsozialismus.* Wien: Böhlau Verlag, 2011, 297. és 299.

41 Bónis Ferenc: *A Budapesti Filharmóniai Társaság százötven esztendeje, 1853–2003.* Budapest: Balassi Kiadó, 2005, 85.

2. ábra. A Budapesti Filharmóniai Társaság, a Berlini és a Bécsi Fiharmonikusok külföldi hangversenyeinek száma 1920 és 1930 között. (A Bécsi és a Berlini Fiharmonikusok koncertjeire vonatkozó adatok Fritz Trümpi Politisier-te Orchester című monográfiájából származnak.)

bekerültek a Filharmónikusok repertoárjába.⁴²

A hagyományos bérleti hangversenyekhez képest a külföldi turnék repertoárjának kialakításában többféle tényező is szerepet játszhatott. Általában kevés alkalommal, de Dohnányi néhány nyilatkozatában kitért a válogatás szempontjaira. Az 1928-as nyugat-európai turné programtervezetével kapcsolatban a következőképpen fogalmazott:

Programunkat, ami egy ilyen propagandajellegű szereplésnél természetes, francia és magyar művekből válogattuk össze, amint hogy Londonban például angol zeneszerzők műveit variáljuk magyar kompozíciókkal. No és Beethoven, a nagy, örök zenész interpretálása szintén nem hiányozhatott műsorunkról.⁴³

Ez esetben Dohnányi a koncerten felcsendülő művek kiválasztását a fellépések mögött álló propagandával kapcsolta össze – jóllehet ezzel a propaganda szónak nem a politikai jelentéstartalmát kívánta hangsúlyozni. A fenti sorok alapján úgy tűnik, és a koncerteken szereplő kompozíciók alapján általánosan megállapítható, hogy a külföldi hangversenyek műsorösszeállításakor tudatosan választottak műveket az adott ország egy-egy kiemelkedő komponistájától. A Dohnányi elnökkarnagy működése alatt megvalósult első csehszlovák turné prágai állomásán például Smetana *Az eladott menyasszony* című operájának nyitánya, illetve Dvořák *Karnevál-nyitánya* is helyet kapott a műsorösszeállításban. Dohnányi ugyanakkor

⁴² Uott, 85.

⁴³ N. N.: *Dohnányi mondja Párizsban a magyar siker két estéje után...*, 14.

– bár néhány évvel később, a nyugat-európai turné alkalmával – azt is kiemelte egyik interjújában, hogy „a magyar zeneszerzőket igyekeznek minél határozottabban érvényre juttatni”.⁴⁴ Bartók – aki személyesen is kötődött Pozsony városához – nem csupán koncertzongoristaként, hanem zeneszerzőként is szerepelt a cseh-szlovák turné két állomásán: Prágában a *Két arckép*, Pozsonyban pedig első opusza, a *Rapszódia* zongorára és zenekarra hangzott el.

Kifejezetten magyar zeneszerzők művei képezték az 1927-es frankfurti, a „Zene a népek életében” elnevezésű nemzetközi kiállításon adott három hangverseny műsorát, amiről Dohnányi ekképpen nyilatkozott:

Minket egyenesen a magyar zene ismertetésére és bemutatására hívtak meg Frankfurtba, s éppen ezért tiszta magyar szerzeményekből összeállított programmal megyünk a németekhez, úgyhogy a frankfurti kiállítás utolsó hete „magyar hét” lesz. Programunkon van Erkel *Ünnepi nyitánya*, Liszt Ferenc *Les Préludes* szimfonikus költeménye, Hubay Jenő 3. koncertjét Szentgyörgyi László adja elő, Dohnányi: *Ruralia Hungarica* és *Gyermekdal-variációk*, Bartók: *Két kép*, Kodály: *Sárkánytánc a Háy Jánosból* és Weiner *Farsangja*.⁴⁵

A felsoroltak közül csupán Liszt és Dohnányi művei szerepeltek az együttes állandó repertoárján: a Hubay-mű, illetve Bartók, Kodály és Weiner kompozíciói csupán alkalmanként – leggyakrabban külföldi helyszíneken – tűnt fel a Filharmonikusok műsorösszeállításában. Ugyanakkor az együttes első elnökkarnagyának, Erkel Ferencnek a kompozíciói sem képezték már ekkoriban az alaprepertoár részét, az *Ünnepi nyitány* csupán díszelőadásokon vagy más reprezentatív alkalmakon hangzott el – a Dohnányi-korszakban mindössze nyolc alkalommal.⁴⁶ Az elnökkarnagy kompozíciói mind az állandó repertoáron, mind a külföldi hangversenykörutak műsoraiban előkelő helyet foglaltak el, bár Dohnányi egyik nyilatkozatában rámutatott arra, hogy saját műveit kifejezetten a hangversenyek rendezőinek kívánságára vette fel például a párizsi és a londoni koncertek műsorába.⁴⁷ Bár a frankfurti kiállítás tematikájában a modernitás központi helyet foglalt el⁴⁸ – ezt Dohnányi egyik interjújában a műsorösszeállítás alkalmával említette⁴⁹ –, a Filharmonikusok három hangversenyének műsorában Kodály, Bartók, Hubay, Weiner és Dohnányi művei képviselték a „modern zenét”. Közülük csupán Bartók művei sorolhatók a modernitás kategóriájába, tőle azonban csak egy művet, a *Két kép* (Op. 10) című kompozíciót tűzte műsorára az együttes.

Az 1928-as olaszországi és a nyugat-európai turné műsorösszeállításában – mint ahogy a függelékben található táblázatban is látszik – szintén helyet kaptak az adott ország komponistájától származó művek. Az olasz városokban például

44 N. N.: *A Filharmóniai Társaság európai körútja és 75 éves jubileuma. Dohnányi Ernő nyilatkozata*, 13.

45 N. N.: *Magyar zenei hét Frankfurtban. Dohnányi Ernő és a filharmonikusok a nemzetközi zenei kiállításon*, 14.

46 Csuka: i. m., 173.

47 N. N.: *A Filharmóniai Társaság európai körútja és 75 éves jubileuma. Dohnányi Ernő nyilatkozata*, 13.

48 Christoph Jenish: *Musik und Utopie in Frankfurt. Die Ausstellung Musik im Leben der Völker 1927*. <http://jenisch.de/musik-und-utopie-in-frankfurt/> (utolsó megtekintés: 2019. november).

49 N. N.: *Magyar zenei hét Frankfurtban. Dohnányi Ernő és a filharmonikusok a nemzetközi zenei kiállításon*, 14.

Verdi *A szicíliai vecsernye* és Rossini *Tell Vilmos* nyitányát adták elő, amelyek mindaddig nem képezték a Filharmonikusok repertoárjának részét – jóllehet operazenekari minőségben a zenekar tagjai már találkozhattak velük.⁵⁰ A párizsi állomáson előadott *Fantasztikus szimfónia* azonban nem volt ismeretlen az együttes számára, hiszen korábban már néhány alkalommal volt alkalmuk játszani Berlioz művét, Dohnányi azonban először dirigálta e kompozíciót a Filharmonikusok élén. Az angol zeneszerzők műveit Elgar *Cocaigne-nyitánya* képviselte a londoni hangversenyen, amely – és egyáltalán Elgar néhány kompozíciója – szintén nem volt idegen a zenekar számára.⁵¹ Az állandó repertoárból az 1928-as turnék alkalmával Beethoven műveinek hangsúlyos jelenléte tűnik fel. Ez esetben a program kialakításában egyértelműen évfordulós események játszhattak szerepet, vagyis az egy évvel korábbi, 1927-es Beethoven-centenárium apropóján szerepelt az olaszországi és a nyugat-európai hangversenyeken csaknem minden alkalommal a zeneszerző egy-egy kompozíciója, jóllehet – mint már korábban említettem – Dohnányi működése időszakában Beethoven kompozíciói egyébként is az alaprepertoár gerincét képezték.

Bár ez az áttekintés főként az együttes 1920-as évekbeli külföldi vendégseprepléseinek kultúrpolitikai jelentőségét és repertoárját vette górcső alá, további vizsgálódást igényel mind a zenekar, mind pedig a karmester Dohnányi-recepciója. A sajtóvisszhangokon kívül a szóban forgó időszakból – mégpedig éppen 1928-ból – hangfelvételek is fennmaradtak, amelyeknek a tanulmányozása tovább színesítheti eddigi ismereteinket a Filharmóniai Társaság Dohnányi-korszakáról.

50 Az Operaház százéves műsorát közreadó kiadvány szerint – amely csupán a bemutatókat és felújításokat sorakoztatja fel – a két opera közül 1928-ig csupán a *Tell Vilmos* került színpadra. Mindezek ellenére feltételezhető, hogy mindkét mű a társulat repertoárján szerepelhetett ebben az időszakban. Ld. Staud Géza (szerk.): *A budapesti Operaház 100 éve*. Budapest: Zeneműkiadó, 1984. Az Operaház műsoráról készült listát ld. 441–492.

51 Csuka: i. m., 172–173.

FÜGGELÉK

A Filharmóniai Társaság külföldi hangversenykörülményeinek műsora az 1920-as években

1925				
Dátum	Helyszín	Karmester	Műsor	Közreműködő
Csehslavák turné				
1925. szeptember 22.	Brno	Dohnányi Ernő	Dvořák: <i>Karnevál-nyitány</i> , Op. 92	Dohnányi Ernő (zongora)
			Mozart: G-dúr zongoraverseny, K 453	
			Dohnányi: <i>Ruralia hungarica</i> , Op. 32b	
			Richard Strauss: <i>Don Juan</i> , Op. 20	
1925. szeptember 23.	Prága, Lucerna-terem	Dohnányi Ernő	Liszt: 1. magyar rapszódia	Basilides Mária (ének)
			Smetana: <i>Az eladott menyasszony</i> – nyitány	
			Mahler: <i>Um Mitternacht</i>	
			Flotow: <i>Alessandro Stradella</i> – ária	
1925. szeptember 24.	Prága, Smetana-terem	Dohnányi Ernő	Dohnányi: <i>Ruralia hungarica</i> , Op. 32b	Baré Emil (hegedű)
			Beethoven: 6. szimfónia (Pastorale), Op. 68	
			Dvořák: <i>Karnevál-nyitány</i> , Op. 92	
			Bartók: <i>Két archép</i> , Op. 5	
1925. szeptember 25.	Pozsony, Városi Színház	Komor Vilmos	Mozart: G-dúr zongoraverseny, K 453	Dohnányi Ernő (zongora)
			Richard Strauss: <i>Don Juan</i> , Op. 20	
			Liszt: 1. magyar rapszódia	
1925. szeptember 25.	Pozsony, Városi Színház	Komor Vilmos	Dvořák: <i>Karnevál-nyitány</i> , Op. 92	Bartók Béla (zongora)
			Bartók: Rapszódia zongorára és zenekarra, Op. 1	
			Dohnányi: <i>Ruralia hungarica</i> , Op. 32b	
			Richard Strauss: <i>Don Juan</i> , Op. 20	
Liszt: 1. magyar rapszódia				

1927				
Dátum	Helyszín	Karmester	Műsor	Közreműködő
			Frankfurt – „Zene a népek életében” című nemzetközi kiállítás	
1927. augusztus 19.	Frankfurt a/M, Saalbau	Dohnányi Ernő	Goldmark: <i>Sakuntala</i> – nyitány, Op. 13 Hubay: g-moll hegedűverseny, Op. 99 Dohnányi: <i>Ruralia hungarica</i> , Op. 32b Liszt: <i>Les Préludes</i> [A jegyzőkönyv tervezete szerint eredetileg a <i>Tasso</i>] Erkel: <i>Ünnepi nyitány</i> Weiner: <i>Farsang</i> . Humoreszk, Op. 5	Szentgyörgyi László (hegedű)
1927. augusztus 21.	Frankfurt a/M, Saalbau	Komor Vilmos Dohnányi Ernő	Dohnányi: <i>Változatok egy gyermekalra</i> , Op. 25 Bartók: <i>Két kép</i> – 1. Virágzás, 2. A falu tánca, Op. 10 Kodály: <i>Háry János</i> – Balettzene (Sárkánytánc) Liszt: 1. magyar rapszódia Erkel: <i>Ünnepi nyitány</i>	Dohnányi Ernő (zongora)
1927. augusztus 22.	Frankfurt a/M, Saxophon-Saal	Dohnányi Ernő	Dohnányi: <i>Ruralia hungarica</i> , Op. 32b Hubay: g-moll hegedűverseny, Op. 99 Liszt: <i>Les Préludes</i> Kodály: <i>Háry János</i> – Balettzene (Sárkánytánc) Liszt: 1. magyar rapszódia Berlioz: <i>Rákóczi-induló</i>	Szentgyörgyi László (hegedű)

1928				
Dátum	Helyszín	Karmester	Műsor	Közreműködő
Olaszországi hangversenyek (1928. május 2–13.)				
1928. május 2.	Trieszt, Teatro Comunale G. Verdi	Dohnányi Ernő	Goldmark: <i>Sakuntala</i> – nyitány, Op. 13	
			Beethoven: 3. szimfónia (Eroica), Op. 55	
			Dohnányi: <i>Ruralia hungarica</i> , Op. 32b	
			Liszt: <i>Les Préludes</i>	
			Verdi: <i>A szicíliai vécsernye</i> – nyitány	
1928. május 3.	Treviso, Teatro Sociale	Dohnányi Ernő	Beethoven: 3. Leonóra-nyitány, Op. 72	
			Beethoven: 3. szimfónia (Eroica), Op. 55	
			Liszt: <i>Les Préludes</i>	
1928. május 4.	Bologna, Teatro Comunale	Dohnányi Ernő	Rossini: <i>Tell Vilmos</i> – nyitány	
			Verdi: <i>A szicíliai vécsernye</i> – nyitány	
			Csajkovszkij: 4. szimfónia, Op. 36	
			Cherubini: <i>Anakreon</i> – nyitány	
			Dohnányi: <i>Ruralia hungarica</i> , Op. 32b	
1928. május 5.	Bologna, Teatro Comunale	Dohnányi Ernő	Wagner: <i>Tannhäuser</i> – nyitány	
			Beethoven: 3. Leonóra-nyitány, Op. 72	
			Beethoven: B-dúr zongoraverseny, Op. 19	Dohnányi Ernő (zongora)
1928. május 6.	Cesena, Teatro Comunale A. Bonci	Dohnányi Ernő	Beethoven: 3. szimfónia (Eroica), Op. 55	
			Verdi: <i>A szicíliai vécsernye</i> – nyitány	
			Beethoven: 5. szimfónia, Op. 67	
			Dohnányi: <i>Ruralia hungarica</i> , Op. 32b	
			Liszt: <i>Les Préludes</i>	
			Wagner: <i>Tannhäuser</i> – nyitány	

1928. május 7.	Ancona, Teatro delle Muse	Dohnányi Ernő	Verdi: <i>A szicíliai vécsernye</i> – nyitány
			Beethoven: 3. szimfónia (Eroica), Op. 55
			Dohnányi: <i>Ruralia hungarica</i> , Op. 32b
			Rossini: <i>Tell Vilmos</i> – nyitány
			Liszt: I. magyar rapszódia
1928. május 8.	Parma, Teatro Regio	Dohnányi Ernő	Beethoven: 3. Leonóra-nyitány, Op. 72
			Beethoven: 5. szimfónia, Op. 67
			Dohnányi: <i>Ruralia hungarica</i> , Op. 32b
			Wagner: <i>Tannhäuser</i> – nyitány
			Rossini: <i>Tell Vilmos</i> – nyitány
1928. május 9.	Milano, Conservatorio G. Verdi	Dohnányi Ernő	Goldmark: <i>Sakuntala</i> – nyitány, Op. 13
			Csajkovszkij: 4. szimfónia, Op. 36
			Dohnányi: <i>Ruralia hungarica</i> , Op. 32b
			Liszt: <i>Les Préludes</i>
			Verdi: <i>A szicíliai vécsernye</i> – nyitány
1928. május 10.	Milano, Conservatorio G. Verdi	Dohnányi Ernő	Beethoven: 3. Leonóra-nyitány, Op. 72
			Beethoven: B-dúr zongoraverseny, Op. 19
			Beethoven: 3. szimfónia (Eroica), Op. 55
			Cherubini: <i>Anacreon</i> – nyitány
1928. május 11.	Modena, Teatro Storchi	Dohnányi Ernő	Beethoven: 3. szimfónia (Eroica), Op. 55
			Beethoven: 3. Leonóra-nyitány, Op. 72
			Csajkovszkij: 4. szimfónia, Op. 36
			Dohnányi: <i>Ruralia hungarica</i> , Op. 32b
			Hubay: <i>Az álarc</i> – baletzene, Op. 106
Rossini: <i>Tell Vilmos</i> – nyitány			
Liszt: I. magyar rapszódia			
			Dohnányi Ernő (zongora)

1928. május 12.	Triest, Teatro Comunale G. Verdi	Dohnányi Ernő	Cherubini: <i>Anakreon</i> – nyitány	Dohnányi Ernő (zongora)
			Beethoven: B-dúr zongoraverseny, Op. 19 Hubay: <i>Az álarc</i> – balettdzene, Op. 106 Csajkovszkij: 4. szimfónia, Op. 36 Liszt: 1. magyar rapszódia	
1928. május 13.	Fiume, Teatro Comunale G. Verdi	Dohnányi Ernő	Goldmark: <i>Sakuntala</i> – nyitány, Op. 13	
			Beethoven: 3. szimfónia (Eroica), Op. 55	
			Hubay: <i>Az álarc</i> – balettdzene, Op. 106	
			Dohnányi: <i>Ruralia hungarica</i> , Op. 32b Liszt: <i>Les Préludes</i> Verdi: <i>A szicíliai vecsernye</i> – nyitány	
Nyugat-európai turné a Filharmóniai Társaság 75 éves jubileuma alkalmából (1928. június 10–27.)				
1928. június 10.	Párizs, Pleyel-terem	Dohnányi Ernő	Berlioz: <i>Fantasztikus szimfónia</i>	Telmányi Emil (hegedű)
			Hubay: <i>Magyar változatok</i> hegedűre és zenekarra, Op. 72 Henri Rabaud: <i>La procession nocturne</i> Dohnányi: <i>Ruralia hungarica</i> , Op. 32b Berlioz: <i>Rákóczi-induló</i>	
1928. június 11.	Párizs, Pleyel-terem	Berg Ottó Dohnányi Ernő	Liszt: <i>Les Préludes</i>	
			Bartók: <i>Két kép</i> – 1. Virágzás, 2. A fálu tánca, Op. 10 Dohnányi: <i>Változatok egy gyermekdalra</i> , Op. 25 Beethoven: 3. szimfónia (Eroica), Op. 55	Dohnányi Ernő (zongora)
1928. június 15.	London, Queens Hall	Dohnányi Ernő	Liszt: <i>Les Préludes</i>	
			Mozart: G-dúr zongoraverseny, K 453 Dohnányi: <i>Ruralia hungarica</i> , Op. 32b Brahms: 1. szimfónia, Op. 68	Dohnányi Ernő (zongora)

1928. június 16.	London, Royal Academy of Music	Dohnányi Ernő	Beethoven: 3. Leonóra-nyitány, Op. 72	
		Dohnányi Ernő	Dohnányi: <i>Ruralia hungarica</i> (hegedűre és zongorára), Op. 32c	Telmányi Emil (hegedű), Dohnányi Ernő (zongora)
		Dohnányi Ernő	<i>Magyar dalok</i>	Székelyhidy Ferenc (ének)
		Berg Ottó	Dohnányi: <i>Változatok egy gyermekdalra</i> , Op. 25	Dohnányi Ernő (zongora)
1928. június 18.	London, Queens Hall	Dohnányi Ernő	Liszt: 1. magyar rapszódia	
			Elgar: <i>Cockaigne</i> (In London Town) – nyitány	
		Dohnányi Ernő	Dohnányi: <i>Hegedűverseny</i> , Op. 27	Telmányi Emil (hegedű)
			Bartók: <i>Két kép</i> – 1. Virágzás, 2. A falu tánca, Op. 10	
1928. június 21.	Scheweningen, Kursaal		Beethoven: 3. szimfónia (Eroica), Op. 55	
			Beethoven: 3. Leonóra-nyitány, Op. 72	
		Dohnányi Ernő	Mozart: G-dúr zongoraverseny, K 453	Dohnányi Ernő (zongora)
			Dohnányi: <i>Ruralia hungarica</i> , Op. 32b	
1928. június 22.	Köln, Grosse Halle		Brahms: 1. szimfónia, Op. 68	
			Liszt: <i>Les Préludes</i>	
		Dohnányi Ernő	Bartók: <i>Két kép</i> – 1. Virágzás, 2. A falu tánca, Op. 10	
			Dohnányi: <i>Ruralia hungarica</i> , Op. 32b	
1928. június 23.	Heidelberg, Grosser Saal der Stadthalle		Beethoven: 3. szimfónia (Eroica), Op. 55	
			Liszt: <i>Les Préludes</i>	
		Dohnányi Ernő	Dohnányi: <i>Ruralia hungarica</i> , Op. 32b	
			Richard Strauss: <i>Don Juan</i> , Op. 20	
			Brahms: 1. szimfónia, Op. 68	

1928. június 25.	Zürich Tonhalle	Dohnányi Ernő	Beethoven: 3. Leonóra-nyitány, Op. 72	
			Bartók: <i>Két kép</i> – 1. Virágzás, 2. A falu tánca, Op. 10	
			Dohnányi: <i>Ruralia hungarica</i> , Op. 32b	
			Brahms: 1. szimfónia, Op. 68	
1928. június 27.	München, Odeon-Saal	Dohnányi Ernő	Beethoven: 3. Leonóra-nyitány, Op. 72	
			Beethoven: 3. szimfónia (Eroica), Op. 55	
			Dohnányi: <i>Ruralia hungarica</i> , Op. 32b	
			Liszt: <i>Les Préludes</i>	
1929				
Dátum	Helyszín	Karmester	Műsor	Közreműködő
1929. február 28.	Nürnberg, Kulturverein	Dohnányi Ernő	Bartók: 1. szvit, Op. 3	
			Dohnányi: <i>Ruralia hungarica</i> , Op. 32b	
			Kodály: <i>Háry János</i> – szvit	
			Brahms: 4. szimfónia, Op. 98	
1929. március 1.	Salzburg, Festspielhaus	Dohnányi Ernő	Bartók: 1. szvit, Op. 3	Katherine Heyman (zongora)
			Anton Arenszkij: <i>Zongoraverseny</i> , Op. 2	
			Dohnányi: <i>Ruralia hungarica</i> , Op. 32b	
			Beethoven: 5. szimfónia, Op. 67	
1929. március 3.	Pozsony, Vigadó	Dohnányi Ernő	Smetana: <i>Az eladott menyasszony</i> – nyitány	
			Bartók: 1. szvit, Op. 3	
			Liszt: <i>Les Préludes</i>	
			Beethoven: 5. szimfónia, Op. 67	

ABSTRACT

ANNA LASKAI

THE FOREIGN CONCERT TOURS OF THE BUDAPEST PHILHARMONIC ORCHESTRA IN THE FIRST DECADE OF THE ORCHESTRA'S DOHNÁNYI ERA

Ernst von Dohnányi's Hungarian years, including the musicological examination of his work with the philharmonic, can be considered to be the current task of Dohnányi research. So far we know very little about the Dohnányi era of the Budapest Philharmonic Orchestra, the long-standing Philharmonic Society, about Dohnányi as a conductor who gained an international reputation, primarily as a pianist and composer, and the concert tours outside Hungary of the orchestra that represented Horthy-Hungary. This paper examines the background of these concerts held outside the country, especially the significance of their cultural policy and the content of their programmes.

Anna Laskai is an assistant fellow at the Archives for 20th–21st Century Hungarian Music of the Budapest Institute for Musicology. She has published a monograph about Gyula Dávid both in Hungarian and English. In 2017, she graduated in musicology at the Liszt Academy of Music and won the Fellowship Granted by the Hungarian Republic. Currently, Laskai is a student in the Doctoral School of Musicology at the Liszt Academy of Music; the subject of her planned dissertation is Dohnányi's oeuvre.